

ДР. ДМИТРО ДОНЦОВ

**ХРЕСТ
ПРОТИ
ДЯВОЛА**

ВІДЧИТ ВИГОЛОШЕНИЙ В МЕССЕЙ ГАЛ В ТОРОНТО, 22. II. 1948.

ПЕРЕДРУК

На диявола хрест, на неприятеля шабля!
полковник Ермоленко.

Рік 1948 або наступний може запишеться як один з найстрашніших років 20-го віку.

Живемо на вулкані і близький вже його вибух. Коли зашморгнулася московська петля на Україні, думали в Варшаві: — хай над Дніпром сидить Москва, ми за Збручем, ми будем жить безпечно. Та впала Україна і Польщу задавила, а з нею й Румунію.

Думали у Відні, в Берліні, в Букарешті: — хай над Дніпром і Вислою сидить Москва, ми у себе житимем спокійно! Але й на них ударив грім!

Думали на Заході: — хай Москва над Ельбою і на Балканах, ми по цей бік залізної заслони, якось проживемо! Але вже передові стежки Кремлівські калатають у двері Франції, Італії; над Сеною вже блиснула заграва міжособної війни; московські мацки сягають Святої Землі слуги Кремля вслизнулися й до цієї країни.

Тінь диявола впала на землю!

Масові убійства, саботажі, брехня і підступ — ось способи, якими він силкується висадити в повітря будівлю християнської цивілізації, обернути людськість в слухняну отару бездумної худоби. Щоб молилися ми не Святій Софії у Києві, не Святому Петрові у Римі, а намісникові Нечистого на землі.

І на многих сильних світа цього напав страх! Ніколи не було на землі стільки Пилатів і фарисеїв, ніколи не було стільки охочих продати братів за тридцять срібляків чи вмити руки в крові невинних. Ніколи не було стільки знатних про яких сказано: „Кого Господь хоче покарати, відбере тому розум.” Ніколи ще не була Європа так позбавлена думки і твердої волі, не була так обнята страхом.

Звідки цей страх, цей параліж волі?

Це наступило тому, що відлітає від нашої цивілізації її дух, тому, що швидким кроком іде дехристиянізація Заходу. В Німеччині ще Бісмарк почав похід проти Церкви. В його сліди пішов Гітлер. В Іспанії, кільканадцять літ тому, секта безбожників пробувала зробити революцію для знищення релігії. У Франції третя республіка вигнала навчання релігії з школи. В Великій Британії відсоток практикуючих вірних падає з кожним роком. З трівогого стверджує цей факт і католицька, і протестанська преса. Всі знають історичну подію, якою утвердилась віра християнська в Європі, коли перед рішачою битвою за Рим з своїм суперником Максентієм, бачив Константин віщій сон, а на небі знак хреста; коли він наказав зробити цей знак на своїх прапорах з написом „Сим побідиш!” Під цим знаком вступили переможні Константинові легіони до Риму...

Під цим-жеж знаком існувала і відбивала напасників ще тисячу літ Східно-Римська імперія. Під цим знаком відбивали навали поганих наші Київські князі. Під цим знаком звільняли свою країну від

Маврів Еспанці. Під цим знаком розбивали Римляни і Франки Гунів, під ним-жеж відбувало західне лицарство походи в обороні гроба Господня. Цей знак стримав похід на Європу грізного Іслама. Нарешті, пишно розвинулася під цим знаком блискуча культура Окцидента, з її катедрями, героїчною лицарською поезією, малярством, мистецтвом взагалі, філософією, теологією, наукою. Відблиском тої культури жила Америка, Африка, Австралія, Азія.

І ось — разом з тим, як поступала дехристиянізація Європи, почала вона підупадати, блекнути її зірда на зовні, розкладатися всередині її суспільство. Я вже згадав про запровадження світської безрелігійної школи у Франції, про поступ безвірництва, яке приніс з собою соціалізм. Цей „поступ” можна спостерігати і на дрібних фактах, на яких слідно ту укриту силу, яка спритно прагне не тільки підкопати християнську віру, але й знищити саму символіку осоружного їй знаку хреста. Цей знак на церквах і стягах понищує большевизм. По нім проти Церкви виступив Гітлер. У свіжо загарбаних їх військом містах, старанно вимазували обидва диктатори на таких вулицях, як Св. Катерини чи Св. Павла, слово „святий”. Ваймарська республіка німецька, ще перед Гітлером, змазала з державного герба знак хреста. За нею пішла, по 2-ій війні, Італія, Румунія, Югославія. І лише країни, що ставляють чоло комунізму, зберігли цей знак у себе, як Англія, Еспанія, Португалія, Греція, Україна. Тому, хто думає, що цей хрест, ця символіка нашої віри і культури є ось така собі дрібничка, — хай над наведеними фактами застановиться, і над тим, чому противники християнства намагаються знищити ту „дрібницю”? Чому мертві пам'ятники живої колись давнини нашої, як старокнязівські або козацькі церкви нищить московською рукою диявол у Києві?

Ніщо, може, не свідчить так про те, оскільки Захід підпав під вплив ворожих християнству сил, як факт, з яким завзяттям ті сили ненавидять країни, де зберіглася пошана до релігії, а саме — Велику Британію, Еспанію, Україну. Велику Британію побороють навіть ті, кого вона визволила вчора від Гітлера; її ненавидять многи темні сили за те, що в ній ще найбільше зберіглися шляхетні традиції Окциденту. Еспанія мусить, витримувати наступ чорних сил, яким хотілося, щоб в Мадрид і сидів замість генерала Франка, якийсь московський генерал Толбухин або інший, щоб смолоскипами палали знову Божі храми в Толеді чи Севілі, щоб знову з рук червоної інквізиції гинули служителі хреста, як гинули й гинуть досі на Україні, в Польщі, в Югославії, Румунії.

Україна, велитенська потенціально сила Європи, замовчується, обрихується, катується, — тільки тому, що є це країна старої християнської культури, яка ще може зродити нового Хмельницького, оборонця віри і церкви. Всі оті країни, або наражені на безнастанний наступ протихристиянських сил, або — як Україна — розп'яті ними на хресті. Рештаж Європи, решта дехристиянізованої Європи, крок за кроком відступає перед силами диявола.

Чому це так?

Тому, що лжехристияни не можуть щиро поборювати нехристів. Тому, що безбожність їх спільна віра. Тому, що мільйони європейців вірять не в книгу чотирьох євангелістів, а в книгу ненависника християнської культури Карла Маркса.

Без якоїсь віри, без адорації чогось, без любови, без привязання до чогось, не може жити людина. Отже, **чим заступила сучасна, так звана модерна, цивілізація адорацію Розп'ятого?** Чим заступила віру у щось вище від нашої марної плоти, її потреб і забаганок? Віру в те, що існує в зорянім небі над нами і в нашій душі, — Божій закон, якого не вільно переступати, хочби це й грозило нам некористями матеріальними, або й загибеллю? **Чим заступив наш вік віру в цю Вищу Силу?**

Він заступив її вірою в механічний поступ. Цивілізація, яка вигнала Бога з душі одиниці, родини, з школи, з мистецтва, з літератури, з громадського життя, — стала бездушною механічною цивілізацією. Культ Божества заступила вона **культром матерії, адорацією мамони**, культром особистого, родинного, клясового й національного егоїзму, погоні за грошем, вигодою, насолодою й розривкою. В особистім житті — кар'єра, служба, все одно кому й чому, аби інтратна; в соціальнім житті — егоїзм одурманених соціалізмом мас, більше платні, менше праці, все одно, хочби той егоїзм допровадив до ослаблення оборонної сили країни і до її воєнного розгрому, як це й сталося з Францією в 1940 році, роззброєною матеріально і морально радикалами й соціалістами в часі між двома війнами. В житті міжнароднім — це егоїзм або недоумство щасливіших народів, байдужих на те, чи пожре червоний молох двадцять мільйонів європейців чи п'ятдесят більше. Аби в їх хаті був спокій! Аби був так званий мир, дарма що під час того миру більше гинуло народу, ніж під час війни, як наприклад під час штучно організованого Москвою голоду на Україні. Хоч би такий мир був подоптанням всіх законів Божеської справедливости! Хоч би той мир окупався приставанням з масовими убійниками, які не втічуть ще від свого Нюренбергу.

В політиці — це егоїзм клік, це гешефт, погоня не за ідеєю, а за мандатами й виборчими голосами та фінансовими користями. Це продаж отчизни за шмат гнилої ковбаси, це мільйони голосів відданих на комуністів, на агентів ворожої держави; це гасло — „після нас хоч потоп!“ Це підлецування до матеріальних інтересів мас, що живуть справами дня, не заглядаючи в майбутнє, несвідомо грозячих їм небезпек. Це відхід від всяких абстрактних ідей великого формату, від великих поривів. Бо матеріялістична доба нездібна до глибших поривів почувань, ні до ентузіазмування великими ідеями. Все це зветься неактуальною, навіть шкідливою „романтикою“, не гідною уваги „тверезих“ і „розсудних“ людей, — тих, для яких єдиною розсудною річю є їх кліки матеріальний інтерес... В пресі — це часто-густо оглуплювання й баламучення громадської думки, боязнь чіткої й ясної мисли, покривання зла або потурання йому. Це крамничка на місце вільної трибуни.

В письменстві — це розпуста і гниль таких авторів, як Пруст, Барбюс, Андре Жід, Маргерит, Сартр, Колет, Джойс і двері настіж відчинені в Європу для каламутного потоку так званої московської культури, культури грядучого Хама. З її звеличуванням матерії, найнижчих інстинктів плоти, касарні, отари, з зневагою людської індивідуальності і всякої свободи. А надо всім лунає клич, що колись привів до згуби старий Рим:—„Панем ет цірінес!“—Жратви й забав!

В країнах, розжертих матеріалізмом, зникають поняття чести, гріха, отчизни, національної й громадської солідарности, вірности рідному краю. Вищу культуру духа в таких країнах заступає вульгарна розривка. Замість кріплячої мудрости Святого Письма, модерна людина напихає собі голову глупими історіями з ілюстрованих часописів, які нічого не дають ні душі, ні думці. Замість дивитися на морально будуючі образи Діви Марії або святих, взірців непохитної віри, душевної твердості, мужнього героїзму, — модерна людина оглядає в бруківних магазинах світлини боксерів, убійників, гангстерів і повій; світлини їх менаджерів, з огрядним черевом і глупою усмішкою на звірячій обличчі. Замість музиці Бортнянського, Моцарта, Бетовена, вияву одвічної туги людської душі за Вічним, музиці, яка ушляхотнює душу, — прислухається модерна людина варварському вереску джезбенду, що роздражнює найнижчі інстинкти людської істоти, запоморочуючи мозок, вбиваючи думку. Очманіла від так званої модерної цивілізації, сучасна людина взагалі перестає розуміти, що таке культура духа, культура характеру; перестає розуміти різницю між культурою і цивілізацією. Не знаючи ні Платона, ні Аристотеля ні Данта, ні отців Церкви, — така людина уважає, себе за дуже культурну, коли має комфортавну туалету, авто і радіо...

Навіть в рисах обличчя такої людини можна побачити відсутність всякого духового виразу, всякої іскри Божої, лише трафаретну бездушну усмішку на бездушнім обличчі. На портретах Вошінгтона, Наполеона, Веллінгтона, Хмельницького, Шевченка, не бачите конвенційно оскалених зубів, — але якою величчю, яким внутрішнім вогнем світиться з очей їх душа, яка не зірвала ще контакту з Творцем! Не було в них нічого з тої „симпатичности“ й „сердечности“ людини з юрби, — „такої як всі“, — яка тепер скрізь в Європі удає з себе провідників нації, думаючи що інспірації для тяжкого завдання провідництва треба шукати не в контакті з праджерелом одвічної мудрости, лиш в контакті з „пересічною людиною“, людиною пересічного розуму, пересічного характеру і пересічних стремлень.

Здана на поталу культура матерії, модерна людина вже не ставить над своїм Я, над любовю до себе, до ближнього, до земного, — тої Вищої Сили, якій завдячує свою душевну твердість, мораль, силу характеру і внутрішню карність, без яких нічого великого, ні доброго не вдіє сама людина. Здана на поталу культу матерії, земних благ, гроша, черева і насолоди, стає модерна людина людиною з желати́ни, без характеру, без хребта, без стриму, без внутрішньої дисципліни. Відпадає стимул до праці, пошана до людської індивідуальности, чужої і власної, до всього високого, до Бога, так само як до рід-

ного краю. Таку людину можна пхнути до праці або до оборони країни лише кием! Отим великим кием тоталітаризму, яким Москва жене до праці і на війну мільйони обезвірених рабів, озвірлих від науки Маркса і Леніна.

В країнах Заходу матеріалізм робить такі самі поступи як і в Росії. Безбожництво шириться тут так само, як і там. Правда, на Заході ще кия нема, але вже нема Бога. Щезає внутрішня дисципліна, а палку західня демократія вагається взяти. Звідти бездейність, млявість, нерішучість, а подекуди й страх супроти Росії провідників Заходу, а головню невміння зрозуміти свого червоного противника. Як не розуміла розніжена атенська демократія македонського Пилипа...

Бо і як міг Захід зрозуміти Москву? Гадали поділитися з нею здобиччю, а показалося, що Москва хоче не половину, а все! Думали дати їй договірні „секюрити”, — а показалося, що Москва потребує зовсім не це, а території. Думали звабити фінансовими пожичками, торговельними договорами, а Москві наплювать було на це! Думали встановити з нею підстави нового мира, а Москва перейшла від одної війни до другої, від війни між державами до війни клас, всередині кожної нації: в Польщі, на Угорщині, на Балканах, в Персії, в Китаю, в Корей, в Палестині, у Франції, в Італії. Показалося, що Москва думає не категоріями спрагненого спокою Заходу, лише зовсім іншими. Показалося, що прямує вона не до добробуту мільйонів, не до спокою, не до миру, лише щоб над Азією й Європою (на разі) запанувала її ідея, ідея кошмарного соціалізму; щоб залопотав і червоний прапор з знаком серпа і молота на червонім тлі. Так як колись до того стреміли наслідники Магомета з знаком півмісяця на зеленім стягу.

Як може зрозуміти Захід цю нездержну волю пановання й могутности, коли вигасає в нім віра, яка давала йому елян, порив, силу і бажання героїчних діл, — віра колишніх хрестоносців, віра хреста? Як може Захід — позбавлений тої героїчної віри Захід — не хотіти „апізменту”, коли на нім, як на подушці так приємно спиться? З заплющеними очима не бачить осліплена Європа сокири, занесеної над її головою, не хоче засвоїти думки, що неминуча є боротьба за існування, боротьба на життя і смерть. Тратячи віру, вона тратить розум. Тратячи розум, тратить відвагу потрібну для неминучої боротьби. Все це їй заміняє „вішфул сінкін”, що „якось то буде”, якось то все влаштується, дешевим коштом, без ризику і зусиль.

Многі в Європі жахаються на саму думку опинитися в таборі ворожим Москві. Ще так недавно європейські провідники боялися приступити до пляну відбудови Європи, щоб не загнівалася Москва, щоб не проковтнула їх перед визначеним часом. Леякі західні держави, як Швеція, навіть про економічний західний бльоку чути не хочуть!

За останні часи наступила, вправді, реакція. Кілька відважних і мудрих людей в Америці рішили заглянути чортові в вічі, виступили з пляном допомоги zagrożеним країнам Європи, — економічної і політичної. Кілька відважних народів, український, грецький, еспансь-

кий стараються вратувати чи наново здобути свою страчену незалежність національну, вратувати честь і майбутнє християнської цивілізації. Ратують Європу перед московською навалюю також такі народи, вірні своїй вірі, як Турки й Араби. Але — на яку-ж завзяту опозицію напотикаються всякі спроби загальмувати тріумфальний похід Кремля на Захід і Схід! На опозицію всіх темних сил всередині самих же-ж західних суспільностей! Скільки зрадників власного народу і його віри, скільки агентів 5-ої колумни, скільки московських Квіслінгів знаходять в лоні західної-ж суспільности Серп і Молот, що несе з собою смерть і голод! А коли побачуть якийсь мужній гест чи голос, як кидаються на того, хто посмів його подати чи зробити!

Опубліковано дипломатичні документи, сталінсько-гітлерівські, які здирають маску з обличчя імперіалістичної Москви, — і як замештаються сталінські підбрехачі на Заході! Як намагаються затушувати аферу! І „нащо, мовляв, то було оголошувати? Чи потрібно це?”

Виступить хтось з проектом конскрипції чи парамілітарного вишколу в обличчю московської загрози, — який рев здіймають прихильники Кремля! Якими трубами ерихонськими намагаються оглушити противників! Як кричать проти „імперіалізму” своєї країни, якої є негідними громадянами! Як спішать свій край, обеззброєний віддати живцем в руки його найтяжчого ворога!

Виступить з своїм відважним чином українська армія повстанча, і скільки бруду і поміїв виллюють на неї слуги Росії! Скільки — на сором нам, українцям, — навіть у нашій національній середовищі, знайшлося московських підбрехачів, які ту повстанчу акцію, найвищий вияв героїзму в сучасній Європі, — паплюжили або замовчували навіть тоді як кричала про неї вся світова преса! Як старалися понизити її, позичаючи в своїх наклепах лайки з большевицького словника!

Скільки то облудних лібералів і демократів вступаються за одного чи двох засуджених червоних бандитів, зрадників свого народу, але і пальцем не кивнуть, коли за червоною завісою ллється кров мільонів невинно катованих!

Так шириться облуда і забріханість, так вмирає ідея пошани до поняття честі, свободи, героїзму, патріотизму, і не через що інше, як через те, що відвернувшись від правди хреста, Захід тратить респект до великих абстрактних ідеалів, розбрюкується ідейно і морально, грузне в трясовиці матеріалізму. Відлітає віра, а з нею і дух воєнницький, її боронити.

Історики нераз нам пояснюють, що нібито за старого Києва чи за козацької України змагався народ за віру, а тепер змагається за націю. Велике непорозуміння! Тоді як і тепер боролося нація і за незалежність національну і за віру. Тільки тоді **ширше значіння надавали слову „віра”, глибший зміст.** Віра християнська — це був колишній наш кодекс, статут всього внутрішнього устрою суспільства. Цей кодекс нормував всі відносини тої суспільности — між батьками й дітьми, братами й сестрами, народом і тими, хто ним правив, нацією та її ворогами — поганими, між ріжними клясами суспільства, між

людьми поміж собою і між людьми і Богом. Це була система понять Правди, Добра, Краси.

Уняті в форму оповідань, заповідей, притч — ці правила людської поведінки глибоко вкорінювалися в мозок і серце тодішньої людини, формували її душевне і духове Я, її характер, тримаючи на припоні внутрішньої моральної дисципліни відосередкові інстинкти людини, хоронячи від розвалу громаду і націю. Незрозумілі безвірницькому поколінню, — багато для християнина значили такі уємні й додатні символи як Юда, Каїн, фарисей, Пилат, ізгнание торгуючих із храму, поняття гріха і покути, милосердного самарянина, багатого і Лазаря, невірного Томи, пресвятої Діви, яку звали „матерю козацького краю”; такі слова, як „не мир, но меч!”, такі образи як образ хреста і Розпязтого на нім, Духа Святого, „жизні подателя”, якого подув чув в собі Шевченко і якого незрозуміння докоряв своїм недотепним землякам, які не знали, що невидиме є початок всього видимого.

В тій символіці, в тих притчах, в заповідях були **тверді правила, поведінки**, яскраві приклади — на чім взоруватися, чого як вогню оминати, були духові обручі, які твердо тримали дух суспільноти тих часів і її тіло хоронили від розпаду. Окрилені тою вірою, щитами порогороджували поля старокиївські дружинники з князями, боронячи перед кочовиками Україну.

Очевидно ніхто не скаже, що складалося те суспільство з святих. Грішників було досить і тоді, тільки з тою різницею, що тоді навіть ті, що переступили закон, знали в совісті своїй, що роблять зле, і це вже було багато! Бо в тій свідомості крився початок поправи.

В обороні тої віри, кодексу цілого життя нації — приватного й публичного, ставала не тільки князівська, але й козацька Україна, і західно-європейська лицарство тої доби. Вони знали, що не вільно робити „апізменту” з дяволом. Знали, що не можна чорта вигоняти Вельзевулом; що між адгерентами Святого Хреста і його ворогами не може бути тривалого миру; знали, що противникам хреста ішло не тільки про те, щоб знищити Церкву, але весь уклад нашого індивідуального суспільного життя.

Знаючи це, більш як шість сот літ боролася з поганами Україна, більш як сім сот літ боролася Іспанія з Маврами на другім кінці Європи. Але волі до цієї боротьби не має нинішня **здехристиянізована Європа!**

Комунізм, — це теоретична догма, це узброєна доктрина, це віра. Тому й перемогти її не здолають самі танки й бомби. Комуністичну віру переможе тільки інша віра, більш горяча і більш войовнича. Я знав большевизм замолоду, ще перед його народженням, так сказати в лоні його матері, російської соціал-демократичної партії. Знав большевиків, з яких одні були мої колеги по університету, другі по тюрмі. Вже тоді відчувалося диявольську силу, в них укриту. Проти них була тоді могутня царська імперія, з якою союзу запобігали великі держави; яка зломилася не одну силу, що проти неї повставала,

не одну націю. Але ту велику потугу, вкупі з іншими партіями большевики завалили.

Чим? Якою зброєю? Ні армії, ні поліції не мали вони, ні фабрик муніципії, ні грошей. Все це мав їх противник, царський режим. Тим не менше, оту велитенську силу большевики звалили, просто зголили з поверхні видимого світу. Чим?

Невидимою силою диявольського духа, що в них вселився! Це було те стадо свиней, в яких вселилися біси і які, заки згинуть, розтопчуть ще не один безжурний, безпечний народ. В ті часи, коли щойно народжувався той рух, не було ще в пляні матеріальним ні Чеки, ні колхозної панщини, ні терору, ні імперіалістичного підбюю народів, ні системи політичного деспотизму. Але все це, як плід в зерні, як дуб в жолуді, глибоко сховане в землі, **вже було, вже існувало**, вже невидимо кільчилося в душах тих синів диявола. Хто зазирає в майбутнє, той вже бачив прихід їх, навіть дату їх приходу досить точно приповідав Достоевський, який знав добре свій, рідний йому духом, народ московський. Хто дивився не на поверхню зявищ, а в їх зачасну суть, той в словах цих людей, в їх рухах, поглядах, бачив іноді, як спалахував диявольський вогонь, що потім вибухнув на зверх і грозить спалити нашу цивілізацію.

Цей вогонь, це була їх віра в їх ідею, їх енергія і воля втілити її в життя, щоб заістнувала їх сатанівська доктрина не тільки в пляні духовім, але й в пляні фізичнім, матеріальнім. Це була їх погорда до небезпек і катастроф.

Таке буває! **Таку силу віри можуть мати і сини Темряви.** Наша церква має прекрасну книгу — „Добротолубіє”, де зібрані поучення вчителів Церкви. В цій книзі прочитаєте: — „**сердечна мужність і погорда небезпек повстає з двох причин, або з великої віри в Бога, або — з жорстокосердя**”. От з того чортівського жорстокосердя зродилася віра й енергія большевизма. І ніщо, ніяка матеріальна влада сама тої жорстокосердної сили не зломить. Зробить це тільки нова духова сила — сила віри!

Певно вам доводилося оглядати світлини большевицьких вождів: Леніна, Сталіна, Димітрова, Тіта, Готвальда і інших. Свіжо в одній часописі я бачив як виглядає диктаторка Румунії, яка м. и. не є ніяка румунка, Анна Паукер. Вона є огидна в цілій своїй зовнішності, ще огидніша на тлі сфотографованої тут-жеж обік другої Анни, Парма-Бурбон, жінки Мигая румунського. Постава, відкритий рот цієї відьми (її знято під час промови) — все викликає несмак і обридження у кожній людині, що має хоч трохи почуття краси і поняття шляхетного. Подібне вражіння викликають й знімки комуністичних вождів. Але — одночасно, оглядаючи їх, відчуваєте, що за тою огидною відштовхуючою зовнішністю, криється фанатична внутрішня енергія і диявольська віра. Колиж поглянете на ту другу Анну (Парма-Бурмон), гарну, милу й шляхетну, але — видимо анемічну і безвольну... Коли поглянете на де-яких вождів європейської демократії або соціалізму, напр. Рамадіє, знаного аматора канарок та інших пташок з симпатичною борідкою і з окулярами професора... Пу-

затого Ерію, колишнього ходака в Москву чи естета і колишнього „людовофронтового” приятеля комуністів Лева Блюма, — вам стає страшно! Ясно бо, що не тим людям ставити чоло воюючому комунізму!

Колиж згадаєте, як уперто й систематично викидала на смітник демократія своїх великих людей, які вратували націю в тяжкі хвилини, Клемансо, Черчіля, Де-Голя, вам здається, що божевілля огорнуло старий світ!

Я сказав, що силу і твердість, віру і відвагу, — дає людям або віра в Бога — щоб творити добро, або жорстокосердя, щоб творити зло. Модерна літепла Європа, відкинула жорстокосердя, але відкинула й Бога. Згасила в собі обидва джерела сили, енергії й завзяття. **Звідси її безсилість, безсилля її провідної верстви.** Тим часом воюючому комунізму треба протиставити людей і борців тої самої енергії, тогож формату, такоїж відваги, такогож самого духа прозелітизма, ще більшої невгнутої, ще горячішої віри! Ще більш горючого фанатизму!

Таких войовників може дати тільки віра, одіичена нами від предків наших; вона зробить твердими нас, як робила їх. Цю віру, джерело нашої кріпости, мусимо знову збудити в нашій душі, щоби очищуючим вогнем спалила в ній все кволе й нікчемне, щоб підняла дух наш над всім марним і дочасним, щоб загартувала наш дух для боротьби за ідеал одвічної Правди. Правди, що возвістив нам майже дві тисячі літ тому Той, який існував „прежде всіх вік” і який ще прийде, щоб „судити живим і мертвим”.

Ця віра навчить нас, як козаків, про яких писав Руселій. Навчить нас „ревности неvigасимої, все горіючої живим полумям”, навчить „не прощати ворогам Бога і своїм”.

Вона навчить нас, як вчила наша давня Церква, що з активними ворогами Христа не вільно „куматися, свататися, брататись й міщатися”.

Вона навчить нас „любити друга”, але „возненавидіти його злонравіс і безвіріс” (коли він тим заражений), навчить боротися з злом.

Вона навчить нас любити ближнього, але насамперед Бога, бо то є перша заповідь. А любов до нього ставити над особисті привязання і родинні звязки.

Вона навчить нас мудрости віруючих тої доби, її провідників; навчить мудрости й безстрашности Хмельницького, який на смертнім ложі говорив про сина свого Юрася до старшини козацької: „Анатемі віддаю того, хто зведе його з правдивої путі і зробить притчею во язиціх, посміхом між людьми. Віддаю (анатемі) і його самого, коли піде шляхом строптивим і віддалиться від правости, чести й християської чесноти!”

Вона навчить нас мудрости прадавнього Київ-Печерського Патерика, мудрости Св. Феодосія, який закликав „возненавидіти всяку неправду” в світі; який кликав активно змагатися з злом; який видалював з монастиря „слабих і нерадивих” ченців, а не „обднувався”

з ними. Вона навчить „не оправдувати несправедливого, аще і друг твій є”, бо вища за особисту приязнь є Божа справедливість.

Вона навчить нас, що віра Христова — це не тільки „хромим підпора, але і блудних казнь”; не тільки „отчаявшихся надія”, але й „нечистивим погибіль”.

Вона навчить нас, що служителі Церкви не тільки „вогнем духовим” просвічувати темних винні, але й „ідоли сокрушати”. Вона навчить, що тільки ця віра дає нам мужність, кріпость духа і безстрашність, яка вбиває в серці все дрібне, хитке, кволе, все м'яке, трусливе і подле, що тільки віра дає нам запанувати над тілесною немічю, над фізичним болем, над страхом і спокусами.

Навчить нас не ослабитися в славі, не пропасти в напасти; бути твердим і невблаганим до себе, щоб бути невблаганим і твердим до отрутаючого зла. Вона навчить нас про заповідь любови й допомоги ближнім, але й про Божий бич проти фарисеїв і всього „кодла гадючого”, що трує своєю приявою прекрасний Божий світ!

Вона навчить нас, що віра справді двигас горами, що Дух вище за неживу матерію; що без нього, хоч не знати як міцно збудована матерія, розпадеться в порошок. Вона навчить нас, що Христос прощав і розбійникові як той покався, але другому, не раскаяному не дав розгрішення. Вона навчить нас, що як — говорив Нил Синайський — „хто не має ненависти до гріха, зачисляється сам до грішників”; що за всякою мислю і добрим наміром мусить іти в парі з Божественною силою.

Вона навчить нас, що така фанатична ненависть зла і фанатична любов до нашої правди робить чуда; що тільки вона здолає зруйнувати найміцніші будівлі на землі, здійснити у видимім, реальнім пляні ідеї, що невидимі иншим, кільчаться у віруючій душі. Та віра навчить нас бути неослабим в боротьбі за нашу слушну справу, за визволення нації з невірницького ярма, натхне нас воєнницьким духом предків, основників нашої Церкви і нашої держави.

Ті, яких козаки прозивали „сластоїдами і периноспалими”, нарікають часто на той войовничий дух, що воскрес на Україні, що позбавляє їх спокійного сну... Їм можна відповісти словами Лазаря Барановича, що так відповів противникам козацтва: — „козак — суцая буря і вітер в полі... Ми, раби Божі, серед того вітру подібні билинам Божіім, гнемось, та не ломимось, ділаємо своє діло... Господу благоугодно, щоб були ми як рожі між тим терновиком, інакше, **без тої колочки, не булоб доброго**”.

Горяча віра козацька, готовість невисипуца по всяк час за ту віру стати, — це були ті колочки, що хоронили рожу; були ті Шевченкові „мечі обоюдні”, що **серед них, під їх охороною, зростали пишні квіти високої культури**, сильна незалежна суспільність наша. Ця ж віра помогла нам запроваджувати лад серед себе самих, бути суворо-вибагливими до себе, вчила картати нікчемних, говорити правду. Вчила чудовими словами Івана Вишенського, який „навчався од Хрис-

та Істини без похлібства лож — ложю, вовка — вовком, злодія — злодієм, розбійника — розбійником, диявола — дияволом звати!"

Цяж віра вчить і чого иншого. Вона вчить, що наша твердість душевна, залежать від контакту з Божественною силою, чого найкраще навчимося від Шевченка. В листах, в поезіях, Щоденнику свідчить він нераз, що коли „як золото з вогню” вийшов він з свого „суворого чистилища”, нерушений житейською підлістю, з незламним серцем, то завдячує це виключно своїй горячій вірі, контакту з джерелом всякої духової кріпости, з Богом — контакту, що зветься молитвою. Завдяки цьому контакту, він — як пише — „не зледачів, не захолюнув в неволі”, зберіг свою „свіжість моральну”, не стратив душевного вогню, ні здібности пристрасно любити Добро і пристрасно ненавидіти Неправду. Він писав, що релігія — це „святе, велике діло для людини”; що під її впливом „кріпне й мужніє душа”. Релігія — на його думку — „стає нерушимою стіною довкола людини, боронячи її на житевім шляху від всіх плюгавств житевого колобїгу”. З заслання писав він, що окружає його „така жахлива безнадійність, що тільки одна філософія християнська спроможна боротися з нею”. І він жеж вірив, що Господь, якому молився, „воздасть злодіям за злая”, скартає творящих зло. Завдяки цій вірі, міг сказати, що вірний своїй ідеї, — „карався, мучився, але не кававсь”, як і його, страшна колись своїм ворогам, нація.

Цю непохитну віру одідичив Шевченко від батька і від діда козака, від славних традицій козацької минувшини. Цєю вірою горіли колись наші предки, вона робила їх душі твердими як камінь, шляхетними як золото, сильними і гордими вирізблюючи характери тих людей, що ні перед жадним ворогом, ні перед ким не гнули коліна, як тільки перед Вседержителем, Творцем неба і землі. Цєю вірою хоронили вони себе, свій край від всякої напасти.

Цю горячу віру годиться згадати саме тепер, в теперішню страшну добу! Бо — щоб не казали ті, що дивляться на світ крізь рожеві шкла, — зближаються жахливі часи! В ці часи якраз винні зявитися люди віри й волі. Європі, нам, світові потрібна нова еліта, нова провідна верства, нові справді, не по імені тільки, „луччі люди”. Партії віджили своє. Не їм, що не мають твердого символу віри, лиш так звані „програми”; не їм, що мають замість ідеї етикетку, напис; що не знають суворого добору індивідуальностей, ні суворої дисципліни; до яких вільний вступ і виступ, не їм бути знярядом, який розторочить диявольську динаміку комуністичної партії! Ані є вони в стані вести проти нього похід навні, ані поборювати його підмінуючу роботу всередині суспільства або нації, ані стати тим міцно злютованим загonom відданих справі і собі людей, який потрібний тепер... Як говорив я й писав давно перед війною, виконати це все здолають тільки **Ордени, світські і духовні**, на взірць тих, що зцементували й охоронили Європу і Україну з нею, та її культуру сотки літ тому; які мечем фізичним і духовим, гуртувалиб націю не механічно коло паперових „програм” чи гасел, яких ніхто поважно не бере, лише коло великої одної ідеї, для якої готові жити і вмирати

люли доброї волі, невгнutoго характеру, моральної сили і великої віри, **нетолеруючі в своїм осередку нічого плюгавого і миршавого.**

Один з хмельничан, полковник Єрмоленко уняв в лаконічну форму гасло тої доби: „на дьявола хрест, на неприятеля шабля!” Цеж може бути і гаслом нашої епохи. Острою буде шабля, коли її видобудуть в ім'я хреста люди не шукаючі угоди з дьяволом. Не треба вірити в наліпки і слова без змісту! Не йде у світі про конфлікт між державами чи партіями, між лібералізмом і консерватизмом, між соціалізмом чи большевизмом і капіталізмом, тими чи іншими економічними або політичними системами. Конфлікт — **ідейного духового характеру, конфлікт між християнізмом з одного боку, а з другого — силами, що ідуть його знищити.** Весь уклад, вся духова підвалина нашого життя, як нації незалежної, нації свободних індивідуальностей, нації з нам питомими, дорогими нам умовами соціального і політичного ладу, етичного кодексу вартостей, все це християнського походження і духа. **І все це зникне з поверхні нашої землі, коли щезне християнство.** Без нього обернеться людина в двоногу худобу, без почуття особистої гідности, чести, свободи, без шляхетних поривів, обернеться в раба свого шлунку й свого пана! **В вічнім страху голода і в страху бича, бо де вмирає в серці страх Божій що підносить людину до Творця, там залишається тільки страх чоловічеський, що принижує її до стану звірята, і робить здібною до всякої нікчемности.**

Все, чим віками пишалася Україна, весь чар, вся поезія і культура цієї благословенної країни, вся духова велич її, її невгнута любов до свободи і вічна готовість за її здобуття чи збереження боротися, все це буде роздоптане чоботом завойовника, коли щезне в ній дух пражерела нашої культури, християнської філософії.

Детронізуючи Творця, ставлячи в осередку всього себе саму, модерна людина може будувати не знати яку вежу Вавилонську, не знати який соціалістичний „рай”! — все це розсиплеться і вже розсипається в порох. Бачимо бо, що як раз тоді, коли почала модерна людина кричати про знищення нужди, стала та нужда ще чорнішою! Коли почала кричати про свободу, дочекалася рабства! Коли почала кричати про рівність — діждалася нових фараонів! Коли почала кричати про братерство, — вовком зробилася людина людини! Коли почала кричати про визволення народів — прийшло нечуване уярмлення націй під залізним ярмом нового Нерона, нової поганської імперії, нової татарщини!

Бо де подоптані Божеські закони, всяка будівля буде будівлею на піску!

Велитенське значіння віри для щастя, добробуту й кріпости нації, розумів старий Рим. В тяжкі для нього часи, перед безвірством перстерігав своїх земляків поет Горацій, писав до них:

Богам корились ми —

І нам корився світ.

Із ними йдім від початку до краю!

А ні — грозою темних бід
Нас Божество зневажене скарає!

Кара зневаженого Божества вже нависла над світом... Не треба себе дурити! Не йде в світі до жадного втихомиря. Йде до остаточної розгри, як за доби Константина, між двома вірами: вірою, що зробила собі з пенька панка, ідола з нового поганського кесаря і вірою, якої заповідю є „не сотвори собі кумира!“ з матерії, з дочасного, з вигоди і з спокою! Гряде остаточна розгра між знаком Серпа і Молота, знаком адорації матерії, — і знаком Розп'ятого; між большевицькою зізвздуою і хрестом. Або переможемо як вільна християнська нація або будемо стратовані новими вершиками Апокаліпсу.

Не дурім себе надією, що якась країна буде ошаджена в цій боротьбі! Що стоятиме збоку і тільки приглядатиметься останньому бою. Що зможе на своїм щасливім убочку сіяти, орати, будувати, женитися, множитися, насолоджуватися життям. Нічого їй її неутральність не допоможе. Не вдасться їй сидіти, зложивши руки, в тій війні між двома таборами, яка вже іде між ними і яка ще страшнішою спалахне завтра, може навіть в цім році. Писав Франко про Україну:

Як-би могутність, щастя і свобода
Відмірялись по морі крови й сліз,
Проллятих із очей народу,
То хтоб з тобою суперництво зніс?

Так, свобода відміряється по морю проллятої крови й сліз... Але не проллятих безтямно, лише в змаганні за ту свободу і могутність, в імя великої ідеї! Не виросте свобода із сліз і крови тих, які „без одваги і бою на путь заблукали згубливу“, зі сліз пасивної жертви, веденої мов корова на заріз.

Путь на Голготу велична тоді,
Коли тямить людина за що й куди вона йде.

(Леся Українка).

Свобода виростає з жертв, що впали в боротьбі, в активній боротьбі з злом, з жертв свідомих свого великого післанництва, своєї місії, чи йде про одиницю чи про націю все одно.

Коли йде про нашу країну, про наш народ, то не виведуть його на путь спасіння ті, що думають Україну вижебрати чи видурити у сильних світу цього; ті, що всяку активну боротьбу за визволення з нової поганської неволі уважають „неактуальною“, а на войовників українських, разом з большевиками, кидають наклепи і лайки. Не виведуть нас на путь спасіння „реальні, тверезі, розсудні політики“, які бояться ставляти нашу проблему в цілий її зріст, а за справу актуальну уважають лиш роблення власних інтересів. Не виведуть нас на спасенну путь ті, що пропагують безідейність в політиці і безхарактерність в життю; які намагаються загальмувати процес формовання яскравої, точної, мілігантної української визвольної думки і чину; які вську велику акцію прозивають „бандитством“ або „глупою романтикою“, всяку яскраву ідею — „одностороннім маняцтвом“, а проповідь характерности і сили духа — „захвалюванням

хижацтва"; які — розперезані, лінійні й вигідницькі в своїх думках і настроях — не зносять ніякої моральної дисципліни, ніякого догматизму ні в політиці, ні де інде; яких „ідеологією” є хаос в ідеях і толеранція нікчемності й безхарактерности в політичнім життю; яких „ідеалом” є старе анемічне, трусливе, запобігаюче ласки всіх, недокровне українство, що угодовство з кожним наїздником було його єдиним дороговказом. Не виведуть нас на спасенну путь ті, що не думають про випростовання народного духа, лише про автоматичний „поступ”, та про запозичену в большевицької Росії ідею матеріяльного „щастя” людини, що вбила в серці своїм Бога.

На путь спасіння виведе нас тільки велика ідея **боротьби за християнізацію України**, тільки відворот від згубливого насліддя анемічного, безбожницького гельтоцького українства другої половини 19-го віку; тільки повернот до героїчних, наскрізь пересякких духом войовничого християнства, традицій нашої козацької і старокиївської давнини, які воскресив нам Шевченко. Християнство це не рожева водичка гуманности і добротинности, це релігія войовників Христових, які не уникають конфліктів, не „за хрести ховаються від сатани” (Шевченко) лише борються з ним під знаком Розп'ятого. Які конфліктів не уникають, а їх шукають і зло побороють мечем духовим і залізним, душею аскета і воїна.

З таких аскетів і воїнів буде складатися та провідна верства, яка стане на чолі нації, щоби привести її в Обіцяну Землю. Передові стежі України вже стали на цей шлях, вже кинули виклик дияволіві і його воїнству в ім'я нашої великої правди, в ім'я великої місії нашої нації в цю жажливу апокаліптичну добу останньої боротьби з силами Лжехриста. Треба щоб в тій чи іншій формі, відповідно до часу і місця, до **тої боротьби** включилася, приступила до неї **кожда українська людина, кожда українська спільнота в розсіянню суцзя!** Щоб просвітлена світом християнської Правди, стала свій дух, гартувала енергію! Щоб де тільки доведеться, в своїй душі, в родині, в товаристві, в літературі, в театрі, в пресі, з трибуни звичайного промовця, з церковного амвону, в громаді, в місті, між своїми й чужими, — активно й безкомпромісово виступала в обороні нашої Правди; щоб не толерувала зла, щоб всюди побороювала диявольські сили, що своїм нечистим духом мов отруйні гази, просякають ціле наше оточення, повітря яким дихаємо, вдираються в саму нашу душу. Щоби на кожний прояв, на кожний виступ протихристиянських сил, була наша реакція така однодушна й тверда, як проти того, хто посмівби ввійти у Церкву з шапкою на голові.

Коли не знищить людина Заходу большевицького духа в своїй таки власній спільноті, в самім собі, в своїй душі, в душі кожної одиниці, — даремно змагатиметься вона з большевизмом навні! Даремно побороюватиме дух матеріялізму, що вдирається знадвору, коли тим духом вже струте повітря в середині хати. Це не мої, це слова Шевченка: що Бог „люті зла не діє без вини нікому”! А на всій нашій цивілізації тяжить страшна, не спокутована досі вина: зрада своїх традицій і своєї віри!

Хочемо бути вільними?

Не кидаймося зправа на ліво і зліва на право! Хай наше слово буде Так або Ні!

Хай наша любов буде горяча і горяча наша ненависть! Не літеплі, сказано бо в Святім Письмі: хто не є ні холодний, ні горячий, вирине того Господь з уст своїх.

Хочемо бути вільними? Не кланяймося земним ідолам! Станьмо сильними духом, станьмо чистими серцем, станьмо гідними, — щоб в наші руки вложив Господь карючий меч Божої справедливості! Щоб в ганьбі, в багні і крові сконало царство нового Нерона, царство тьми!

Щоб перестали ми бути притчею во язицях, посміхом серед народів!

Щоби ніхто не смів вже більше говорити, що є ми прадідів великих правнуки погані!

Щоби знов засяяв „в темряві негоди неугасимим вогняним стовпом” старий наш Київ!

Щоби „в боях ранене” наше вічне Місто знов стало над Дніпром, — твердиня героїчного народу і пострах варварам, під знаменем хреста!

Готуймося! Рік 48-ий може стати роком проби, великої й страшної! Проби, яку зсилає Бог всім тим, кого Він вибрав для великих діл!...

